

22 september 1915

Tentoonstelling van werk van geïnterneerde Belgische militairen.

Men schrijft ons uit Den Haag.

De tentoonstelling maakt een aangename indruk. De wijze waarop de werkstukken zijn uitgesteld en de versiering der zaal zijn eenvoudig doch met smaak geschied en het muziekkorps van een der interneringskampen vrolijkt het bezoek op. De tentoongestelde voorwerpen zijn in twee hoofdafdelingen te splitsen; een der zuivere huisvlijt en een betrekking hebbende op de leercursussen, die in de kampen worden gehouden en alwaar de geïnterneerden zich theoretisch kunnen bekwamen in verschillende vakken en ambachten.

Het grootste gedeelte der zaal wordt door de eerste afdeling ingenomen en vooral treft hier de ruime wijze van tentoonstellen, waardoor ieder voorwerp gemakkelijk te overzien is. Het euvel dus van teveel tentoongestelde voorwerpen, wat bij dergelijke exposities vaak wordt aangetroffen, is hier vermeden, hetgeen al dadelijk tot de bekoring meewerkt.

De werkstukken zelf lopen veel uiteen. Het keurige inlegwerk van dozen voor allerlei doeleinden is zeer bezienswaardig en de Harderwijker, Zeister en Oldenbroekse kistjes hebben hier een zekere vermaardheid gekregen. Uit Gaasterland werd een verzameling ijzersmeedwerk gezonden, die de goede ambachtsman verraadt. Ook de ivoorbewerking is ruim vertegenwoordigd en verschillende nuttige voorwerpen zijn uit dit materiaal vervaardigd, die dan ook vele kopers vinden.

De dames bezoeksters kunnen genieten van het knoopwerk, waaruit kleedjes, tafellopers, werksakjes en dergelijke voorwerpen zijn voortgebracht en uit deze verschillende ontwerpen kan worden opgemaakt, dat de ontwerper of hij, die de leiding er aan heeft gegeven, zeer goede smaak heeft. Ook de kantkunst, die door vrouwen van geïnterneerden wordt beoefend, is hier ruim vertegenwoordigd en met ongelooflijke snelheid worden de klosjes op het kantkussen dooreen bewogen om toch maar een klein stukje kant op te leveren.

De aantrekkelijkheid van al deze huisvlijtgroepen samen op deze tentoonstelling, is wel dat men de meeste voorwerpen kan zien vervaardigen en zich een denkbeeld kan vormen van wat met betrekkelijk primitieve hulpmiddelen kan worden tot stand gebracht. Nog heeft men hier verschillende proeven van arbeid, waarmee de geïnterneerden zich bezig houden en die nu juist geen huisarbeid zijn. Wij bedoelen hiermee de eigenaardige groep der bloemencultuur, welke op de zanderige bodem van Harderwijk wordt beoefend en daar de primitieve loodsen wat opvrolijkt. Hierbij sluit de groep der rustieke tuinmeubelen aan, die vervaardigd zijn uit gewapend cement en hout.

De tekenkunst, aquarel- en schilderkunst, wordt in de kampen eveneens druk beoefend. Iedere geïnterneerde, die vroeger op de school met ambitie de lessen in tekenen gevolgd heeft en dit later door zijn werkkring moest laten varen, heeft nu het potlood weer opgenomen, en zal in zijn jeugd niet geacht hebben, dat deze lessen gedurende de lange tijd van ballingschap hem zo veel vreugde en afleiding zouden geven. Als zodanig moet dan ook het meeste van het aanwezige werk worden beoordeeld en dan is het merkwaardig te zien, hoe de mens, die plotseling uit zijn gewone doen is gehaald, tijden van grote emotie doormakend, langzamerhand zich opwerkt

en begint te arbeiden aan dat, wat eenmaal zijn vak was ofwel waarin hij de grootste liefhebberij heeft gehad. Doch ook vindt men onder de inzendingen werkstukken van kunstenaars “van huis uit”, en hieronder kunnen genoemd worden het Rabot te Gent door H. de Budt en enige handige aquarelschetsen van Fr. Holst, waarvan vooral de waterverfschets uit Amersfoort de aandacht trekt.

Bij deze huisvlijtproducten kunnen nog genoemd worden verschillend speelgoed, verschillende modellen van zeil- en stoomschepen, filigrainwerk, kettingen, ringen, enz., met veel geduld en zorg samengesteld.

De afdeling van het onderricht, misschien van het tentoongestelde niet het aantrekkelijkste, is toch zeker wel de belangrijkste om het leven in de kampen te leren kennen. Voor de verschillende ambachten zijn cursussen geopend, die onder leiding staan van vakmensen, ook geïnterneerden, en uit de aard van de zaak geeft het bouwbedrijf veel aanleiding tot studie. Zo vindt men leerscholen, waar metselwerken, natuursteenbewerking, timmerwerken in theorie behandeld worden. De verschillende cahiers opslaande, ziet men hoe de dictaten worden uitgewerkt, verduidelijkt door tekeningen van bouwkundige onderdelen, welke ook nu weer met zeer bescheiden hulpmiddelen moeten gemaakt worden, hetgeen niet wegneemt, dat de verzorging zeer net is.

Nog doeltreffender zou deze studie zijn, indien naast deze theoretische leerschool ook praktisch werk stond, zodat de leerling dadelijk ook een model zou kunnen ter hand nemen, van de kap, trap, enz. die theoretisch behandeld is, ongeveer dus, zoals op onze ambachtsscholen het onderwijs is geregeld. Men hoopt dan ook in de gelegenheid te zijn, deze uitbreiding aan het onderwijs te kunnen geven, waarvan ook bij de commissie veel goeds verwacht

wordt. De cursussen zijn in tweeën gesplitst, een voor Vlamingen en een voor Walen. In de eerste plaats kunnen de vaklieden der geïnterneerden ervan gebruik maken, terwijl het daarna als vrije cursus is te beschouwen. – Naast het bouwvak is het meubelvak aan de orde en ook deze schriften eens naslaande, kan men zien, dat onder de leerlingen zich al verder gevorderden bevinden, die hun ontwerp of naar voorbeeld gemaakte tekening met een keurig perspectief opsieren. De cursussen van grondwerk, mijnbouw, ijzerconstructie, werktuigkunde en chauffeursschool zullen niet nalaten goede invloed te oefenen. Verschillende tekeningen door de leraren vervaardigd luisteren de verzameling op en zo heeft de leraar in het automobielvak, de heer A. Prijot, een keurige werktekening van een autochassis met zijn mechanisme uitgevoerd.

Het forse ontwerp voor een gedenkmonument aan het verblijf hier te lande der geïnterneerde Belgen is een voorstudie van de hand van de heer H. Pallemarts, die de leiding van de cursus voor natuursteenbewerking op zich heeft genomen. In dit ontwerp zijn neergelegd de herinneringen, die de geïnterneerden aan de veel bewogen dagen van 1914-1915 hebben. Een brede trappenaanleg voert naar de centraalbouw van het gedenkteken, waar de afbeeldingen van de verschillende hoofdpersonen uit deze tijd een ereplaats hebben gekregen. De heer Pallemarts heeft het voornemen deze studie nader uit te werken en de mogelijkheid bestaat, dat een model op grote schaal in het kamp te Oldenbroek zal vervaardigd worden.

Het is onmogelijk alle bedrijven, waarin onderwezen wordt, hier op te noemen en als niet verder uitgewijd wordt over boekbindkunst, schoonschrift en klein decoratief, over letterstudie, lithografie, en zovele andere, dan betekent dit geen onverschilligheid voor deze

vakken. Neen, als men een der keurig verzorgde schriften opent en men ziet met fraaie letters als titel geschreven: “De studie van het mechaniek” – dan opent zich weer een wereld van onderwijs, die zijn nut kan hebben. – Ook de werklijsten uit het kamp van Zeist met decoratieve randen trekken de aandacht.

Nog is op een tafel uitgespreid het overzicht van het onderwijs aan ruim honderd kinderen van geïnterneerden in het kamp te Oldenbroek, waar de onderwijzers onder de geïnterneerden zich nuttig maken met de jeugd te bekwamen.

Tenslotte waren er enkele ontwerpen van verplaatsbare huisjes. De bedoeling is, deze woningen op te richten in of bij de kampen, waar de families kunnen wonen en welke woningen later verplaatst kunnen worden naar geteisterde plaatsen in België. Ons lijkt, dat aan het zoeken van een eenvoudig doch deugdelijk type nog meer aandacht kan worden geschonken. Behalve de studie en de arbeid voor deze huisjes, waar de economie, de hygiëne en zoveel moeilijkheden te overwinnen zijn, kan deze arbeid nog een daadwerkelijk doel hebben, die meer belangstelling moet hebben. Wij twijfelen er dan ook niet aan, dat indien gezondheidscomités, verenigingen in het belang der volkshuisvesting, studiemateriaal naar de interneringskampen willen zenden, dat omgewerkt, mee kan werken tot het verkrijgen van een goed type der demontabele woning, deze zendingen met dankbaarheid zullen aanvaard worden.

23 september 1915

Hedenochtend heeft hare majesteit de koningin-moeder een langdurig bezoek gebracht aan de tentoonstelling in Den Haag van werk van Belgische geïnterneerden.

Hare majesteit was vergezeld van de hofdame barones Van Ittersum, jhr. De Ranitz, grootmeester, en jhr. Van Tots, kamerheer.

Aan de ingang van de grote zaal waren ter ontvangst aanwezig generaal Onnen, hoofd van het interneringsbureau, de Belgische gezant, baron Fallon, met de legatieraad prins de Ligne, benevens generaal Dossin, commandant Mamet en de leden van het comité. Deze heren werden allen aan hare majesteit voorgesteld.

Bij het binnentreden in de zaal speelde het Belgisch militair muziekkorps het Wilhelmus.

Hare majesteit ging het eerst naar de afdeling onderwijs, die haar bijzondere belangstelling trok.

Achtereenvolgens werden de andere afdelingen bezocht en hare majesteit vroeg herhaaldelijk naar bijzonderheden omtrent de vervaardiging van sommige artikelen.

Bij de afdeling kantwerken werd hare majesteit ontvangen door prinses de Ligne. Ook was daar aanwezig gravin de Ribaucourt, die hare majesteit een ruiker aanbood.

Na de bezichtiging van deze afdeling bood prinses de Ligne aan hare majesteit een fraai bewerkt kussen aan als aandenken aan deze tentoonstelling.

Op de rondwandeling werden nog de Belgische officieren: kapitein adjudant-majoor Bélière en de luitenants Derkenne en Somers aan de koningin-moeder voorgesteld.

Nog werd namens het comité aan hare majesteit een mooi bewerkte houten doos aangeboden.

Hare majesteit betuigde met grote ingenomenheid de tentoonstelling te hebben bezichtigd.

24 september 1915

Belgisch atheneum.

Te Amersfoort is gisteren in tegenwoordigheid van de burgemeester en de wethouder van onderwijs door kolonel Lysens en aalmoezenier De Ridder, beiden van het Belgische leger, een Belgisch atheneum geopend, waarvan de heer De Ridder als directeur optreedt.

Het onderwijs zal worden gegeven door geïnterneerden, professoren en leraren aan athenea, in lokalen door de gemeente beschikbaar gesteld.

De voorbereidende klasse telt 25, de overige klassen hebben 50 leerlingen.

29 september 1915

Tewerkstelling van geïnterneerden.

Te Delft zal, naar de Delftsche Courant meldt, een barak gebouwd worden voor 80 geïnterneerde Belgische soldaten (vaklieden), die door een werkgever in dienst genomen zullen worden, omdat in zijn bedrijf door de mobilisatie arbeidskrachten te kort komen, die niet op andere wijze zijn te vervangen.

30 september 1915

Belgische geïnterneerden.

Woensdag aanstaande worden te Leerdam 60 Belgische geïnterneerden uit de kampen van Oldebroek, Harderwijk en Zeist verwacht, die aan de witglasfabrieken aldaar als glas- en pottenmakers aan het werk gesteld worden. Zij worden ondergebracht in barakken, welke daartoe op het fabrieksterrein speciaal zijn gebouwd. Het detachement bewakingstroepen, groot 12 man en een officier, worden in die barakken eveneens onder dak gebracht.

Belgische geïnterneerden.

In de komende winter zullen ongeveer 60 Belgische geïnterneerden in de mandenindustrie te Tiel werk vinden. De regering neemt maatregelen voor hun huisvesting.

1 oktober 1915

De te Parijs vertoevende Belgische advocaten hebben een motie aangenomen om aan hun confrater mr. L. Theodor, deken der Brusselse balie, die op bevel der Duitse overheid naar Duitsland is overgebracht, hun bewondering en dank uit te spreken over de dapperheid waarmee hij de onafhankelijkheid van de balie heeft verdedigd.

De Franse deken Henri Robert had tot mr. Brunet, de voorzitter van de vergadering, een brief gericht met verzoek aan zijn Belgische confraters de verzekering te geven van zijn innige bewondering voor mr. Theodor.

3 oktober 1915

Tewerkstellen van Belgische geïnterneerden.

Het lid van de tweede kamer, de heer Kleerkoper, heeft, gelijk is gemeld, in het begin van de vorige maand tot de minister van waterstaat de volgende vragen gericht:

1. Is de minister bereid te onderzoeken, of te Amersfoort losse arbeiders bij de Hollandse Spoorwegmaatschappij zijn vervangen door Belgische geïnterneerden, terwijl de werkloos geworden arbeiders zich om onderstand bij het plaatselijk steuncomité hebben moeten vervoegen.
2. Is de minister voornemens om maatregelen te treffen om te voorkomen, dat door het tewerkstellen door de spoorwegmaatschappijen van geïnterneerde militairen, de werkloosheid onder de Nederlandse arbeiders groter wordt?

De minister van waterstaat heeft daarop het volgende antwoord ingezonden, op 1 dezer:

1. De Hollandse IJzeren Spoorwegmaatschappij heeft tijdens de zomerdrukte van dit jaar getracht door bemiddeling van de arbeidsbeurs te Amersfoort te voorzien in de tijdelijke behoefte van losse arbeiders. Het merendeel van de aldus aangeworven personen heeft zich geleidelijk aan het dienstverband onttrokken, deels met, deels zonder inachtneming van de opzeggingstermijn. Tijdens hun dienst hebben sommigen van die arbeiders zich om onderstand gewend tot het plaatselijk steuncomité, omdat zij niet op alle werkdagen in dienst der maatschappij waren, en daardoor het totaal hunner inkomsten te laag bleef.

Op een latere aanvraag aan de arbeidsbeurs stelden zich geen gegadigden meer beschikbaar. Hierdoor zijn door de Hollandse IJzeren Spoorwegmaatschappij een achttal Belgische geïnterneerden in losse dienst genomen,

aanvankelijk op een loon van 1 gulden per dag in verband met hun beperkte werktijd; voor zover zij sedertdien volledige dienst doen, ontvangen zij 1,40 gulden per dag.

De in vraag 1 bedoelde vervanging heeft dus niet plaats gehad.

2. Voor het treffen van maatregelen, als bedoeld in vraag 2, bestaat geen aanleiding, nu, voor zoveel bekend, slechts enkele geïnterneerden zijn tewerkgesteld, nadat geen andere personen zich beschikbaar stelden.

Briefwisseling met Belgische geïnterneerden.

Aan De Tijd wordt gemeld:

In België is het volgende bekend gemaakt:

Daar de misbruiken in de briefwisseling met de Belgische geïnterneerden in Nederland voortgaan, in weerwil van de publieke waarschuwingen in de nieuwsbladen, zal ieder schrijven met hen per brief of per briefkaart tot nader order verboden zijn. Al de brieven of briefkaarten aan onze soldaten gericht, of door hen verzonden, zullen aan de afzenders teruggezonden worden.

5 oktober 1915

Heden zijn uit het interneringskamp bij Harderwijk twintig geïnterneerde Belgische militairen hier ter stede aangekomen. Zij worden werkzaam gesteld op zes geïnterneerde Belgische politievaartuigen, waaronder een mijnenlegger, die al enige maanden in de Achterhaven hier liggen. Deze vaartuigen zullen zij kalefateren, schoonmaken en opverven.

Tijdens hun verblijf hier worden zij ondergebracht in een aan de gemeente toebehorend huis, staande aan de Lage Westzeedijk.

6 oktober 1915

Geïnterneerden.

De hogeschool voor geïnterneerden te Amersfoort wordt, naar Het Vaderland meldt, opgeheven. De technische studenten zijn reeds vertrokken naar Delft, de anderen gaan naar de universiteit te Utrecht, de handelshogeschool te Rotterdam of de landbouwschool te Wageningen.

8 oktober 1915

Tewerkstelling van geïnterneerden.

Naar wij vernemen, zullen aan de Scheepswerf en Machinefabriek van van der Schuyt te Papendrecht 40 à 50 Belgische geïnterneerden aan het werk gesteld worden. Er worden reeds maatregelen genomen om hen en een bewakingsdetachement behoorlijk onder dak te brengen.

Tewerkstelling van geïnterneerden.

Op de mandenfabriek der firma Strijkers & C°, even buiten Tiel, is alles in gereedheid gebracht voor de huisvesting van 43 geïnterneerde Belgen, die aldaar zullen worden werkzaam gesteld. De bewaking wordt opgedragen aan 12 soldaten.

9 oktober 1915

De Belgische gezant te Sint-Petersburg moet, volgens de Vossische Zeitung, zich bij de Russische regering hebben beklaagd dat de invalide Belgische soldaten, die in de fabrieken voor oorlogsdoeleinden werken en, mutsen dragen, welke op de Oostenrijkse gelijken, aan spot zijn blootgesteld.

12 oktober 1915

Geïnterneerden.

Gisteren zijn te Delft 50 geïnterneerde Belgische studenten aangekomen, die de lessen aan de Technische Hogeschool zullen volgen. In het gebouw de Tent, in het Agnetapark, zijn zij voorlopig ondergebracht.

Te Beegden (Limburg) zullen op de mandenfabriek van de firma Simons & C° een twintig geïnterneerde Belgen werkzaam gesteld worden.

13 oktober 1915

Geïnterneerde Belgen.

Naar de Telegraaf meldt, wordt een gedeelte van de fabriek der industriële maatschappij Trompenburg, aan de Amsteldijk, in gereedheid gebracht voor de huisvesting van een tachtigtal geïnterneerde Belgen, die uit verschillende kampen in ons land daarheen komen, ten einde in genoemde fabriek werkzaam te zijn.

Het Vaderland meldt, dat, dank zij een gift van de prinses de Ligne, het Belgisch comité te 's Gravenhage, waar dit nodig blijkt, hospitalen zal stichten in de plaatsen bij de interneringskampen, ten behoeve van de gezinnen der Belgische militairen. Met een hospitaal te Gaasterland zal worden begonnen.

14 oktober 1915

Dinsdag heeft de opperbevelhebber, generaal Snijders, met de generaals Onnen en Dossin, de prins en de prinses de Ligne en

verder enige militaire autoriteiten het interneringskamp Gaasterland bezocht.

De school voor Belgische kinderen te Rijs is geopend, die de Oudemirdum volgt eerstdaags.

De uitgestelde concentratie van geïnterneerden in Gaasterland gaat in de volgende maand door.

Tewerkstelling van geïnterneerden.

Aan de inrichting voor fabriekmatige vlasbereiding te Nijmegen zijn, naar de Gelderlander meldt, 40 Belgische geïnterneerden te werk gesteld.

19 oktober 1915

Hier ter stede is een interneringskamp van Belgische soldaten gevestigd, onder bevel van de reserve 1^e luitenant C.W.E. van Hoek. Onder het bevel van deze officier staan alle Belgische geïnterneerde militairen, die hier bij particulieren werkzaam gesteld zijn of worden, tegen weekloon. Heden is een groep van deze militairen uit de interneringskampen bij Oldebroek en Zeist hier aangekomen. Hiervan zijn er 21 werkzaam gesteld bij de firma W. van der Lugt en Zoons stoomkuip- en kistenfabriek in de Tweede Rosestraat. Ook in pelterijenfabrieken zijn er enkelen aan het werk gegaan. Deze militairen zijn geheel vrij; alleen mogen zij de gemeente niet verlaten.

Binnenkort worden hier meer geïnterneerde militairen verwacht.

20 oktober 1915

Geïnterneerden.

Te Balk (Gaasterland) zal een school gesticht worden voor kinderen van Waalse geïnterneerde soldaten. Een Waals onderwijzer wordt met de leiding daarvan belast. De kinderen van de Vlaamse geïnterneerden aldaar kunnen het onderwijs op de lagere school volgen.

27 oktober 1915

Nog wordt medegedeeld, dat het lot van de Engelse gevangenen in de kampen ellendiger is dan dat van de andere gevangenen. De minste karweien zijn voor hen bestemd en ze hebben te lijden onder ruwheden van de bewaarders, onvoldoende voedsel en onzindelijkheid. Een gewone straf in verscheidene kampen bestaat hierin, dat men de man op enige afstand van de grond aan een paal gebonden, uren laat hangen. Geld en ook kleren werden de gevangenen, vooral de Engelsen, afgenomen.

Een Belgisch ingenieur, die zich op zijn vakantiereis in Duitsland bevond bij het uitbreken van de oorlog en gevangen genomen werd, verklaart dat hij in naburige cellen Belgische burgers hoorde mishandelen en op het gevangenisplein hoorde fusilleren.

29 oktober 1915

Tewerkstelling van geïnterneerden.

Te Hengelo zullen aan de machinefabriek, de fabriek der N.V.G. Dijkers en C° en aan de H.E.E.M.A.F. een 80 geïnterneerde Belgische militairen uit Harderwijk aan het werk worden gesteld. Achter de H.E.E.M.A.F. wordt een houten loods voor hen gebouwd.

De commandant van het veldleger, het militair gezag uitoefenend in Noord-Brabant, Limburg en Gelderland ten zuiden van de

Nederrijn, buiten de stellingen en afzonderlijke forten, heeft aan Frans van Loon, geboren te Antwerpen, wonende te Essen (België) de toegang tot en het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde deel van genoemd gebied ontzegd, omdat zijn aanwezigheid voor de rust en de algemene veiligheid wordt geacht gevaarlijk te zijn.

2 november 1915

Te Dordrecht worden matregelen voorbereid tot het tewerk stellen in fabrieken van ongeveer 200 geïnterneerde Belgen.

5 november 1915

Geïnterneerden.

Gisteren namiddag hebben, naar de Nieuwe Courant meldt, de opperbevelhebber van leger en vloot, generaal Snijders, de Belgische minister Poulet, de Belgische generaal Dossin en de generaal-majoor Onnen, chef van de interneringskampen in ons land, het gebouw De Tent in het Agnetapark te Delft, waar geïnterneerden zijn ondergebracht, geïnspecteerd.

Minister Poulet sprak woorden van dank tot de directie der Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek voor alles wat zij in het belang der geïnterneerden had gedaan, waardoor het mogelijk was geworden, dat de studerende jongelui uit België hun studies weer konden vervolgen.

Tewerkstelling van geïnterneerden.

In een bijeenkomst van werkgevers, te Deventer gehouden, hebben 12 van hen besloten tot het aan het werk stellen van Belgische geïnterneerden. Zij zullen hetzelfde loon moeten genieten als de

Hollandse arbeiders in het vak en niet worden aangenomen, zolang nog door de arbeidsbeurs aldaar Hollandse arbeiders kunnen worden aangewezen.

10 november 1915

Gezinnen van Belgische geïnterneerden.

Uit Harderwijk wordt aan de Harderwijksche Courant gemeld:

De bouw van houten woningen voor de gezinnen van de Belgische geïnterneerden is plotseling, ten gevolge van een aanschrijving van de regering, stopgezet.

De burgemeester van deze gemeente, regeringscommissaris, belast met die bouw, ontving reeds ontslag als zodanig, en tevens ook het gehele personeel voor het toezicht, ongeveer 35 man.

Het werk aan de Belgische school, die door dezelfde werklieden, allen geïnterneerden, wordt gebouwd en die haar voltooiing nadert, is eveneens gestaakt.

Door de regeringscommissaris werden voor de woningbouw reeds verschillende percelen gemeentegrond op vaste termijn gehuurd en ook werd een kamer op het gemeentehuis verbouwd en ingericht als bureau voor de thans afgetreden regeringscommissaris.

Wij vernemen, dat de voortgang van het werk, echter op geheel andere schaal, zal plaats hebben onder leiding van de heren baron Van Tuyll van Serooskerken en generaal Onnen, beiden van het departement oorlog.

11 november 1915

Tewerkstelling van geïnterneerde militairen.

In het maandschrift van het centraal bureau voor de statistiek vinden we vermeld, dat, blijkens mededeling van de directeur der centrale arbeidsbeurs, thans de volgende regeling is getroffen nopens de plaatsing van geïnterneerde militairen in de Nederlandse nijverheid, ter verkrijging van de nodige zekerheid, dat daardoor de belangen van Nederlandse arbeiders niet worden geschaad.

Het hoofd der afdeling internering zal de aanvragen van werkgevers om advies stellen in handen van de directeur van de centrale arbeidsbeurs. Deze deelt dan de aanvrager mede, dat de aanvraag eerst als aanvraag om Nederlandse arbeidskrachten moet worden aanhangig gemaakt bij de districtsarbeidsbeurs, waaronder het verblijf van de aanvrager ressorteert. Dit moet, – indien het geval daartoe aanleiding geeft – door tussenkomst van de plaatselijke correspondent der intercommunale arbeidsbemiddeling. Kan de districtsarbeidsbeurs door arbeidsbemiddeling in haar district niet aan de aanvraag voldoen, dan zendt zij de aanvraag zo spoedig mogelijk toe aan de centrale arbeidsbeurs, die de aanvraag dadelijk door middel van haar dagelijkse circulaires aan alle arbeidsbeurzen hier te lande mededeelt. Indien tengevolge toch bij de districtsarbeidsbeurs geen aanbieding van Nederlandse arbeidskrachten voor de open plaatsen binnenkomt, dan wordt door de directeur van die arbeidsbeurs een overeenkomstige verklaring aan de werkgever toegezonden, die haar doet toekomen aan de directeur der centrale arbeidsbeurs. De directeurs der districtsarbeidsbeurzen delen tevens onverwijld aan de directeur der centrale arbeidsbeurs alle gegevens mede omtrent het loon en andere arbeidsvoorwaarden, die bij het uitbrengen van advies van belang kunnen zijn, benevens alle bijzonderheden, welke zij aan die mededelingen menen te moeten toevoegen. Ook geven zij de

directeur der centrale arbeidsbeurs onmiddellijk kennis, zodra later Nederlandse arbeidskrachten voor de open plaatsen beschikbaar komen. De beslissing berust tenslotte bij de militaire overheid.

13 november 1915

Voor de gezinnen van Belgische geïnterneerden.

De Belgische legatie deelt mede, dat de heer M.C.F. de Klercker, gezant van Zweden, de Belgische gezant te 's Gravenhage ter hand heeft gesteld:

1°. Een som van 9000 Zweedse kronen, zijnde de opbrengst van een algemene inzameling in Zweden geopend door de "centrale commissie te Stockholm in november 1914 tot steun der Belgische hulpbehoevenden".

2°. Een som van 5000 Zweedse kronen, zijnde de opbrengst van een bijzondere inzameling, geopend door de Zweedse sociaal-democratische partij.

Deze beide bedragen zijn bestemd voor het Belgische liefdewerk der ambachtsschool voor de in Nederland geïnterneerde Belgische soldaten, onder de auspiciën van de stad Brussel en goedgekeurd door de Belgische staat. Zij zullen dienen tot het bouwen van woningen voor de gezinnen van de geïnterneerden.

Het geld is afgedragen aan het centrale administratiecomité, onder voorzitterschap van de Belgische gezant in Den Haag en waarvan leden zijn de heren O. Bryse, Francqui, Jacquain en Van Hecke.

20 november 1915

Tewerkstelling Belgische geïnterneerden.

Uit de interneringskampen van Zeist en Harderwijk zijn gisteren in Amsterdam aangekomen 108 Belgische geïnterneerden, allen personen, die voor het uitbreken van de oorlog in Belgische fabrieken werkzaam waren en die nu, na aan een klein examen te zijn onderworpen, uit welke ondervraging hun bekwaamheid als vakman moest blijken, in Amsterdam op een viertal fabrieken aan het werk zullen gaan.

De Werkspoor heeft van deze Belgen zestig man in dienst genomen; Dias Santilhano 18, Becht en Dyserink 10, de Droogdokmaatschappij de overigen.

De gehele groep staat onder bevel van de reserve 1^e luitenant der infanterie, Van Linden Tol.

Deze Belgische werklieden verdienen evenveel als de Hollandse; echter worden hun elke dag enkele centen afgehouden voor logies, vuur en licht. Hun loon krijgen de geïnterneerden niet in handen; daarvan wordt hun elke dag vijftig cent uitgekeerd; de rest wordt naar Den Haag gezonden, naar het interneringsbureau; aan het eind van de oorlog wordt het bedrag hun uitbetaald, als de mannen naar België zullen terugkeren.

Onder bijzondere omstandigheden kunnen zij over enige tijd hun gezinnen uit België laten komen.

Gezinnen van Belgische geïnterneerden.

Uit Harderwijk meldt men ons, dat daar nu een barak voor 20 vrouwen met kinderen op de heide, vlak in de nabijheid van het interneringskamp, zal worden opgericht, en dat de regering voor alle plaatsen, waar interneringsdepots zijn gevestigd, een uniforme regeling voor alle gezinnen van geïnterneerden wenst te verkrijgen.

De commandant van het veldleger, het militair gezag uitoefenend in Noord-Brabant, Limburg en Gelderland ten zuiden van de Nederrijn, buiten het gebied der stellingen en afzonderlijke forten, heeft aan François de Vis, wonende te Luik, schipper op het motorvaartuig Koophandel, varende tussen Luik en Maastricht, de toegang tot en het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde deel van genoemd gebied ontzegd.

22 november 1915

Tewerkstelling van geïnterneerden.

Te Appingedam zijn 25 geïnterneerde Belgische soldaten aangekomen, om op de vlasfabriek en de bronsmotorenfabriek als vlaswerkers, bankwerkers en vormers te werken.

25 november 1915

Voor de geïnterneerden.

Nu de wintertijd met zijn lange avonden weer daar is, wordt weer sterker in de kampementen de behoefte aan geschikt tijdverdrijf binnenshuis gevoeld. Veel aanvragen om boeken, illustraties e.d. bereiken ons, waaraan wij tot ons leedwezen niet kunnen voldoen. Daarom menen wij thans weer eens een beroep op het Nederlandse publiek te mogen doen.

Wij zijn overtuigd, dat menigeen nog geschikte Nederlandse of Franse boeken of illustraties heeft, die hij toch niet meer leest of inziet en die voor de geïnterneerden een weldaad zouden zijn. Ook spelletjes, puzzels of legkaarten zijn zeer welkom.

Diegene, die iets van deze aard ten behoeve van de geïnterneerden wil afstaan, wordt verzocht dit te adresseren aan

Mr. I. R. Van Der Pot

Secretaris van het Algemeen Comité tot Ontwikkeling en
Ontspanning van de Geïnterneerden in Nederland.

Zwolle, Diezerstraat 83

28 november 1915

Geïnterneerden.

Te Linne (Limburg) zijn in de mandenfabriek van de firma Straatman vijftien Belgische geïnterneerden te werk gesteld.

Te Delft zijn, naar de Delftsche Courant meldt, ook aan 's rijks constructiewerken enige geïnterneerde Belgische soldaten (vaklieden) werkzaam gesteld.

1 december 1915

Geïnterneerden.

Zaterdag worden te Veendam aan de machinefabriek van de firma J. ten Horn 29 Belgische geïnterneerden te werk gesteld.

8 december 1915

Belgische geïnterneerden.

De commissie, benoemd door de minister van binnenlandse zaken ter voorziening in de woningnood van de gezinnen der geïnterneerde Belgische militairen te Harderwijk, heeft als gemachtigde aangesteld de kapitein der genie G. C. Beltman.

Aan deze zullen alle in het belang van de woningbouw opgerichte en bestelde zaken door de regeringscommissaris, die onder betuiging van de bijzondere erkentelijkheid vanwege de minister voor het vele door hem op het gebied van de huisvesting van vorengenoemde gezinnen gedaan van zijn functie is ontslagen, doch aan wie de financiële afwikkeling der door hem bestelde zaken bleef, moeten worden overgegeven.

Kapitein Beltman heeft heden de betrokken eigenaar van een aan de Griendweg naar Leuvenum gelegen terrein telegrafisch gevraagd, of hij genegen is bedoeld terrein voor de bouw van woningen voor gezinnen van Belgische militairen te verhuren.

9 december 1915

Geïnterneerden.

Bij het legerbestuur zijn voorstellen aanhangig, om het interneringskamp te Oldebroek op te heffen en de aldaar geïnterneerden naar de andere interneringskampen te verplaatsen.

14 december 1915

Voor de gezinnen van geïnterneerden.

Uit Harderwijk meldt men ons:

Kapitein G. C. Beltman, gemachtigde van de commissie, benoemd door de minister van binnenlandse zaken, ter voorziening in de woningnood van de gezinnen der geïnterneerde Belgische militairen, heeft gisteren van de voormalige regeringscommissaris alle door deze reeds in het belang van de woningnood voor genoemde gezinnen opgerichte en bestelde zaken overgenomen. Voorts heeft hij, voorlopig voor één jaar, van een ingezetene een

terrein gehuurd, groot 1 ½ ha, gelegen rechts van de grindweg naar Leuvenum, onder deze gemeente, op welk terrein vijf barakken zullen gebouwd worden, elk bestemd voor twintig gezinnen. Het door de regeringscommissaris aangevangen werk wordt vandaag op dezelfde voet voortgezet. Het gehele personeel, dat onder hem werkte, zal op dezelfde plaats en voorwaarden het werk hervatten. Aanvankelijk zullen er 18 woninkjes gebouwd worden, die bij zes stuks tegelijk naar verschillende interneringsdepots als model zullen worden gezonden. Wat het bouwterrein voor woninkjes aangaat, hiervoor zal vermoedelijk ook het voor dit doel door de gemeenteraad indertijd aan de regeringscommissaris in huur afgestane gedeelte van de gemeenteweide, aan de Stationsweg, in aanmerking komen.

16 december 1915

Gisteren zijn van Harderwijk 75 geïnterneerde Belgische militairen vertrokken, van wie 60 naar Tilburg om in fabrieken en 15 naar Rotterdam (Feyenoord) om op scheepswerven te gaan werken.

18 december 1915

In het begin van januari zullen een 80 Belgische geïnterneerden van Oldebroek naar Apeldoorn worden overgebracht. Zij worden in de voormalige Zuiderkerk van de gereformeerde gemeente aldaar gehuisvest en zullen bij verschillende industriëlen ter plaatse werk vinden.

In de kunstsmederij van de heer J. Muysson Jr., in de Aert van Neestraat alhier, zijn 10 geïnterneerden te werk gesteld.

24 december 1915

Te Eindhoven worden vandaag 50 geïnterneerde Belgen aan de Philipsfabrieken te werk gesteld.

30 december 1915

Geïnterneerden.

Gisteren zijn te Deventer 40 Belgische geïnterneerden gekomen, die op verschillende fabrieken zullen worden tewerk gesteld.

Het te 's Gravenhage verschijnende Belgische Dagblad bevat "Een open smeekbrief aan hare majesteit de koningin der Nederlanden" van L. du Castillon, de hoofdredacteur van dat blad. Hij vraagt daarin onze koningin stappen te willen doen om te verkrijgen, dat er aan de ballingschap in Duitsland van Adolf Max, de burgemeester van Brussel, een einde zou komen.

5 januari 1916

Te Winterswijk zijn twee Belgische krijgsgevangenen aangekomen, die uit het kamp bij Holzminden ontlucht waren. De een was professor aan de Gentse universiteit, de ander een student uit Brussel.

Het was reeds voor de tweede maal dat ze ontlucht waren; de eerste keer echter werden ze dicht bij de grens door een Duitse patrouille aangehouden. Thans zijn ze naar Rotterdam vertrokken.

Het voornemen bestaat voor de hulpofficieren van het Belgische leger te Harderwijk een drietal cursussen op te richten, en wel: 1° één voor hen, die na de oorlog als officier in dienst willen blijven; 2°. één voor hen, die na de oorlog niet als officier in dienst willen blijven, maar als reserveofficier aan het leger wensen verbonden te

blijven en 3°. één voor hen, die de eerste noch de tweede cursus wensden te volgen.

De deelneming aan een der cursussen zal verplicht zijn en vandaag moest schriftelijk mededeling gedaan worden, welke der drie cursussen men wenst te volgen.

6 januari 1916

In een telegram uit Brussel spreekt het Wolffbureau de berichten over een grote schenking van Carnegie ten behoeven der Belgische krijgsgevangenen tegen. Er is geen woord van waar.

8 januari 1916

Belgische geïnterneerden.

Uit de legerplaats bij Oldebroek worden maandag ruim 60 geïnterneerde Belgen naar Apeldoorn overgebracht en ondergebracht in de voormalige Zuiderkerk aan de Loolaan. Zij zullen arbeid vinden bij verschillende werkgevers: de meesten worden werkzaam gesteld aan de klompenfabriek van de heer Krudde.

12 januari 1916

Belgische geïnterneerden te Harderwijk.

Uit Harderwijk schrijft men ons:

Het is belangwekkend, het leven der Belgische geïnterneerden in het kamp van Harderwijk van nabij gade te slaan, te zien, hoe dat grote huisgezin bestuurd wordt, en hoe er blijkbaar alles samenwerkt om de leden van dat huisgezin het leven er draaglijk te

maken, en hoe er door schijnbaar strenge maatregelen het belang van ieder wordt gediend.

Meer dan een jaar reeds hebben de geïnterneerden de heide van Harderwijk tot woonplaats, de heide, die zichzelf niet meer is.

Het is een en al bedrijvigheid in het kamp. Op de brede hoofdwegen bewegen zich al maar door de soldaten en onder hen zijn slechts enkelen, aan wie het te zien is dat ze drementelen uit verveling. Meestal lopen ze in groepjes en het onderwerp van hun gesprekken schijnt meer van vrolijke dan van triestige aard te zijn. Ze kunnen toch ook niet immer treuren over het noodlot, dat hen voerde naar hun tegenwoordige verblijf.

Veel vrouwen van geïnterneerden zijn met hun kinderen, hun mannen in de ballingschap gevolgd en hebben Harderwijk of de omgeving tot woonplaats gekozen. Het wonen in de dikwijls van alle comfort verstoken zolderkamertjes of krotten in de nabijheid van de echtgenoot, verkiezen ze ver boven een verblijf in het vaderland, waarheen de man hen niet kan volgen, vooral nu de sedert augustus opgetreden commandant, generaal-majoor jhr. de Lannoy, voor de gehuwden onder de militairen, wiens gezinnen in Harderwijk verblijf houden, een zeer gunstige permissieregeling getroffen heeft.

Een groot deel der geïnterneerden is nog geheel onkundig van de toestand, waarin zich hun naaste familieleden bevinden – dit als gevolg van het gesloten briefverkeer met een deel van België. Voor dezen zijn een opgemerkt kampeven en een goede geest in het kamp het middel om de hoop levendig te houden.

En een goede geest heerst er in het kamp, dank zij het beleid zowel van de vroegere als van de tegenwoordige commandant.

Moesten bij de komst der Belgen en de inrichting van het depot vele bezwaren worden overwonnen, het ligt voor de hand, dat met de duur van de internering van de leiding meer beleid gevraagd wordt. Maatregelen, die bij aanvang gunstig werkten, moesten door misbruik als om andere redenen worden ingetrokken of door andere vervangen.

Voor de permissieregeling was een zaak van voortdurende zorg, en werd getoetst aan de ervaring, enige malen gewijzigd. Thans is er een regeling getroffen, die ook door de betrokkenen zelf als strikt rechtvaardig wordt erkend.

Aan gehuwde militairen, wiens gezinnen in de stad verblijf houden, wordt vergund driemaal per week, woensdag, zaterdag en zondag, de nacht buiten het kamp door te brengen en bovendien om iedere dag tussen 12 en 2 uur de maaltijd thuis te gebruiken. Wegens het niet deelnemen aan de menage in het kamp wordt dan een vergoeding van 35 cent per dag uitgekeerd. Van de overige geïnterneerden mogen zij, die zich in het kamp op de een of andere wijze verdienstelijk maken – en dat zijn er velen – 's avonds tussen half vijf en tien uur, onderofficieren tot elf uur, het kamp verlaten, 's zondags van 's morgens tien uur tot 's avonds tien of elf uur.

Alle anderen krijgen bij toerbeurt – iedere dag zes uit elk der vijftig barakken – middagverlof op genoemde uren.

Een groot aantal vergunningen om bij particuliere werkgevers te werken, werd uitgereikt. In het belang van hen, die voor dergelijk werk in aanmerking wensden te komen, werd een arbeidsbureau ingericht, dat uitstekend beheerd wordt door een Belgische kapitein-commandant. Het bureau sluit de arbeidscontracten met werkgevers, onder goedkeuring van de hoofdinspecteur van de

arbeid, zowel te Harderwijk als daarbuiten. Bij gelijke geschiktheid gaan gehuwden steeds voor. In de arbeidscontracten wordt de bepaling opgenomen, dat een deel van het verdiende loon aan de betrokkene zal worden uitgekeerd, en een ander deel zal worden opgezonden aan het departement van oorlog, afdeling internering, alwaar het wordt belegd om later te worden uitbetaald. Reeds werd tegen twee ton aan werkklonen aan het departement gezonden.

Ruim vijfduizend geïnterneerden grijpen de gelegenheid aan, om door het volgen van het onderwijs in verschillende vakken, dat in het kamp gegeven wordt, hun kennis uit te breiden. Het onderwijs staat onder toezicht van de heer Omer Buysse en twee geïnterneerden, de heren dr. De Keyzer en Le Roy. Het wordt gegeven van 9 tot 12 en van 2 tot 4, en is in enige aparte barakken ondergebracht.

Verschillende bedrijven worden in het kamp uitgeoefend. Voor de firma Boele te Kampen werken er geregeld een twintig sigarenmakers, de mandenmakers produceren vrij veel, evenals de touwslagers. Een bakkerij met heteluchtoven levert het brood voor de kantines en de restauratie. De aflevering aan de bakkerij is zo groot, dat de kosten van de over, sedert kort opgesteld, weldra kunnen worden afgeschreven. Een weefgetouw is voor het demonstratief onderwijs opgesteld. Knutselwerk wordt in de barakken, vooral bij slecht weer en 's avonds, zeer veel vervaardigd. De jacht naar sigarenkistjes in de stad en naar koebeenderen in de nabijheid van de keuken is vrij algemeen. Dank zij de steun van een Belgisch steuncomité in Amerika, zal er binnenkort een speciale barak voor de beoefening van huisvlijt verrijzen.

Van de studie- en leeszaal wordt een druk gebruik gemaakt. De welvoorzienige bibliotheek – met gedrukte catalogus – heeft gretig

af trek. Geregeld wordt de boekenvoorraad uitgebreid: de vorige week kwamen er uit Parijs nog 87 colli's boeken. Bibliotheekboeken worden telkens voor 5 dagen ter lezing verstrekt.

Voor gepaste gemakelijkheid wordt voortdurend zorg gedragen. Iedere maand worden in de schouwburg een Franse en een Vlaamse voorstelling gegeven. De Franse voorstellingen staan onder leiding van de geïnterneerde acteur Henry de Nevry, van het theater Rejane te Parijs: de Vlaamse onder die van de heer Jos. Verlinden van de schouwburg van Antwerpen, eveneens geïnterneerd. Die voorstellingen trekken zeer veel bezoekers. Iedere avond hebben er bioscoopvoorstellingen plaats, evenals de uitvoeringen in de schouwburg tegen uiterst gering entree. De burgerij van Harderwijk kan tot die voorstellingen toegang verkrijgen. De grote afstand echter en de overmatige prijzen, die de stalhouders vragen, zijn oorzaak, dat van die gunstige bepaling een vrij gering gebruik wordt gemaakt. 's Zomers worden er bioscoopvoorstellingen in de open lucht gegeven, die door de kampbewoners zeer worden gewaardeerd.

Nu en dan worden er cabaretavonden gegeven en meermaals concerten, die afwisselend tegen entree dan wel kosteloos toegankelijk zijn. Uit de geïnterneerden hebben zich twee fanfares en een symfonieorkest gevormd, die in de zomer ook concerten in de muziektenten geven en de militairen op de wandelingen, die schier dagelijks worden gemaakt, vergezellen.

Feest- en gedenkdagen worden in het kamp steeds gevierd, waarbij de kantines, of in de zomer het grote sportterrein, het middelpunt vormen.

Op gewone dagen trekken de kantines geregeld duizenden bezoekers. Het bierverbruik, dat vroeger de gehele dag was toegelaten, heeft de nieuwe commandant beperkt tot enkele uren, namelijk 's morgens van 11 tot 12 en 's avonds na half zes. Niettegenstaande die bepaling wordt er naar Belgisch gebruik een stevig pintje gedronken. De winst op de kantines wordt gebruikt voor onderhoud en afschrijving van de kantinegebouwen. Een flinke biljartzaal, door kunstschilders onder de geïnterneerden gedecoreerd, vormt een deel van een der kantinebarakken; een ander deel is als scheersalon ingericht. Een der meest gezellige vertrekken is de theesalon, waar tegen geringe prijs thee en koffie met een gebakje verkrijgbaar zijn.

De maaltijden worden in het kamp op de in België gebruikelijke uren gehouden: 's morgens brood, 's middags soep en in de namiddag "petatten" met toebehoren. Daaronder zijn nu en dan gebakken kabeljauwmoten te verstaan, gewoonlijk is het vlees en groenten. Kwaliteit en kwantiteit van het eten worden zeer geroemd, evenals de absolute zindelijkheid, die in de keukens heerst.

Eetwaren mogen slechts dan door de geïnterneerden het kamp worden ingevoerd, wanneer de hoeveelheid het vermoeden wettigt, dat deze voor eigen gebruik bestemd zijn, en niet om er mee te leuren.

De gezondheidstoestand is in het kamp zeer gunstig. Van de ruim 11.000 geïnterneerden zijn thans ongeveer 200 personen ziek, van wie verscheidene in zeer lichte graad. Met de behandeling van de patiënten zijn 3 Nederlandse en 2 Belgische officieren van gezondheid belast. Lichte zieken worden in het kamphospitaal behandeld, ernstige patiënten naar het militair hospitaal te

Harderwijk vervoerd: voor operatieve gevallen is het Piusgesticht alhier aangewezen. Op gezette tijden heeft bij de geïnterneerden bloedonderzoek plaats tot meer waarborg tegen het uitbreken van besmettelijke ziekten. Onlangs weigerden dertien militairen zich aan een dergelijk onderzoek te onderwerpen. Zij werden afgezonderd, om tot betere gedachten te komen. Twee van hen meldden zich intussen aan, de overigen vinden het in de barak voor hen allen blijkbaar zo plezierig, dat ze er liever blijven.

Tot de gunstige gezondheidstoestand draagt ongetwijfeld bij de door de nieuwe commandant onlangs ingevoerde geregelde reinigingsdienst, op grootstadwijze ingericht. Met paard en kar worden de hier en daar tussen de barakken geplaatste vuilnisbakken geledigd, en de thans van stenen potten voorziene urinoirs worden door een tankwagen leeggepompt, waarbij stankverspreiding buitengesloten is. De privaten bevinden zich op enige afstand van de woonbarakken.

Aan de brandweerorganisatie zou iedere stad een voorbeeld kunnen nemen. Eenmaal slechts behoefde de brandweer op te treden, toen op oudejaarsavond een gloeiende kachelpijp boven het dak der kantine uitstak. Het gevaar was in een ommezien geweken.

Een sterke en goed geregelde nachtveiligheidsdienst waakt over eventuele gebeurlijkheden in de nacht.

De dienst aan het kamppostkantoor is bijzonder druk. Op inkomende en uitgaande brieven wordt censuur toegepast. Voor de controle op de inkomende postpakketten is een commissie ingesteld, bestaande uit twee Nederlandse officieren en een Belgische officier. De commissie heeft het recht de pakketten te

openen en de blijkaar door bedelen verkregen goederen achter te houden en voor de hospitalen enz. beschikbaar te stellen. Op enkele uitzonderingen na toch worden anders deze artikelen te gelde gemaakt, om te kunnen dobbelen, hoe streng daartegen ook gewaakt wordt. Kansspelen zijn streng verboden; wordt een speler betrapt, dan wordt hem het geld ontnomen en, te zijner latere beschikking, opgezonden naar de afdeling internering in Den Haag, onverminderd de daarop vallende straf.

Het straffen geschiedt op militaire wijze. Dronkenschap en vervalsing van kantinebons, dat eenmaal is voorgekomen, worden buitengewoon zwaar gestraft. De provoost, thans nog ingegraven in de grond, zal binnenkort in een afzonderlijk gebouw worden ondergebracht. Met uitzondering van de kriegsraadarestanten werd op oudejaarsavond kwijting van straf van alle gestraften verleend.

Generaal de Lannoy erkent slechts drie godsdienstige gezindheden: de Rooms-Katholieke, de Protestantse en de Israëlitische. Deze laatste wordt door geen der geïnterneerden beleden. De Rooms-Katholieke eredienst wordt waargenomen door twee Belgische aalmoezeniers. In de geestelijke behoeften wordt voorzien vanwege het Utrechts zendingsgenootschap, zulks met goedvinden van de te Harderwijk gevestigde predikanten, die verklaarden, dat hun werkring te groot was om die met de arbeid onder de Belgen uit te breiden.

Zo wordt met grote humaniteit en toch met ijzeren hand het huisgezin bestuurd. Het leven in het kamp geeft dan ook allermint de indruk van een opsluiting. Natuurlijk zijn er, als overal, klagers en ontevreden, die vergeten, dat met billijk bevonden klachten steeds rekening wordt gehouden. Zo wordt een nog al te veel geuite

klacht over het niet verwarmen der woonbarakken thans ernstig onderzocht en de opheffing van de bezwaren overwogen. Het kampbestuur is er steeds op uit om verbeteringen aan te brengen.

De plannen om van de hoofdweg door het kamp een straatweg te maken, hebben thans vaste vorm aangenomen. Het voornemen bestaat, die weg aan weerszijden te beplanten met bomen en in de zomer een wedstrijd in tuintjesaanleg uit te schrijven, opdat de geïnterneerden zich in hun gedwongen verblijf meer en meer thuis zullen gaan voelen en het wachten op het naar huis gaan door animerende bezigheid zal worden verkort.

14 januari 1916

Tewerkstelling Belgische geïnterneerden.

Op de fabriek van bronswerken van de firma Becht en Dyserink te Weesperkarspel zullen maandag a.s. dertig Belgische geïnterneerden werkzaam gesteld worden. Op het terrein van de fabriek wordt een loods opgetrokken voor woning en voorzien van keuken en slaapgelegenheden.

18 januari 1916

Geïnterneerden op Urk.

Zaterdag heeft, zo meldt het Handelsblad, de opperbevelhebber van leger en vloot, generaal Snijders, een bezoek gebracht aan de Berg en de barak op Urk, waar een veertigtal Belgische, Franse en Engelse officieren is ondergebracht. De geïnterneerden werden door de commandant van het interneringsbureau bijeengeroepen en persoonlijk aan de opperbevelhebber voorgesteld. De generaal sprak de gezamenlijke officieren in een korte speech in het Frans

toe, blijkbaar doelend op hun klachten en grieven. Hij toonde zich van een bijzondere welwillendheid, en met de meeste belangstelling liet hij zich inlichten omtrent hetgeen de vreemde officieren te berde hadden te brengen; de gezamenlijke geïnterneerden hadden aan een tweetal hunner de opdracht gegeven, als hun gemeenschappelijke woordvoerders op te treden.

De opperbevelhebber legde de verklaring af, dat hij, zoveel in zijn vermogen lag, aan de juist bevonden klachten tegemoet zou komen. Hij heeft de geregelde verloven op erewoord tot vijf dagen uitgebreid. En verder beloofde hij tegemoet te zullen komen aan de klachten over het voedsel, het gebrek aan eigen oppassers, terwijl ook het toelaten van bezoeken aan de geïnterneerden weer toegestaan wordt.

26 januari 1916

Het oorlogskribbeke te Harderwijk.

Zaterdag 22 januari 1916.

Een heuglijke dag voor de inrichters van het oorlogskribbeke.

In alle eenvoud had de opening plaats van deze hoogst filantropische inrichting.

Geen hol klinkende redevoeringen werden gehouden, maar tot de belangstellende autoriteiten werd gezegd:

Kijk en overtuig u!

Veel is er reeds gedaan om het lot der ongelukkige Belgen te verzachten en ontelbaar zijn de reeds tot stand gekomen werken. Wij zorgen voor hen, die het zo hoogst nodig hebben: voor de

kleinen. Wij willen het kind helpen in de moeder, de moeder in het kind.

Welke is de toestand?

De vrouw van de geïnterneerde moet werken om in het onderhoud van iedereen te voorzien. Hoe bloedt haar hart, wanneer ze het wichtje aan zijn eigen lot of aan de zorgen van onverschillige vreemden moet overlaten en het niettegenstaande al haar opofferingen niet kan verstrekken wat het zo hoogst nodig heeft; sterk voedsel, gezonde lucht en liefderijke verzorging.

Hier zullen wij ze helpen. Zie ze daar liggen, de slapende wichtjes in hun heldere wiegjes tussen de blanke dekentjes. Zie ze daar spelen, de ouderen. Kijk hoe ze zich vermaken en volop genieten van wat hen zo gul wordt aangeboden. Mensen zullen we er van maken, kloek en gezond, flink de wereld inkijkend en sterk gewapend voor de strijd voor het leven.

Ja, met rechtmatige fierheid kunnen we bevestigen, dat alle pogingen geslaagd zijn en de uitslag van ieders verwachting te boven gaan.

Vooruit dus, verder op de goede baan. Reeds negen kleine Belgen genieten van de voorrechten; meer, veel meer moeten er geholpen worden.

Hartelijk dank aan alle dagbladen, welke ons zo bereidwillig hebben geholpen.

Hartelijk dank aan de heer generaal-majoor jonkheer de Lannoy, commandant van het interneringsdepot, aan de heer majoor Smits, aan de dames De Clercq, Lescarts, Mollems, Staal en Viltrings en aan

al de anderen, die door hun tegenwoordigheid de belangstelling toonden, welke zij het werk toedragen en zo vriendelijk waren ons met hun beste wensen hun innige sympathie uit te drukken.

Nog eens aan allen hartelijk dank in naam van onze kleinen.

Het Hollands comité

Het Belgische comité

31 januari 1916

Adolphe Max.

Naar wij in De (Belgische) Legerbode lezen, hebben naar het vaderland teruggestuurde Fransen nieuws kunnen mededelen over burgemeester Max. Een van hen, die in dezelfde vesting vertoefde als de dappere burgemeester van Brussel, heeft het volgende verteld:

Hij is voortreffelijk gestemd, herhaal het zoveel ge kunt. Sinds enkele tijd geniet hij de ene en andere gunst. Zo heeft hij een kamer voor hem alleen en mag hij meer brieven ontvangen dan de andere geïnterneerden. Er zijn in de vesting 90 Franse gevangenen; nagenoeg allen zijn burgers. De ordonnansen zijn Belgische soldaten, en het werk wordt door gevangen Belgische burgers gedaan. De meester van de plaats is een Pool, niet al te kwaadaardig; maar, zodra een bezoek wordt aangekondigd, wordt alles reglementair, streng en hard. Men is daar hoofdzakelijk beducht, al te goedaardig te schijnen en aan een rechtvaardig gevoel uiting te geven.

Geïnterneerden.

Alle arbeidscontracten tussen geïnterneerde Belgische militairen en ingezetenen van Harderwijk gesloten, zijn tegen 15 dezer opgezegd. Gistermiddag zijn alle betrokken werkgevers in het kamp ontboden, om daarvan mededeling te ontvangen.

Het vluchtoord Ede.

De eerste februari was voor vele inwoners van het vluchtoord Ede een dag, die herinnerde, allereerst natuurlijk aan veel leed, veel kommer en doorstane ellende, maar ook aan grote naastenliefde, weldadig hulpbetoon. Het was de dag, waarop het vluchtoord op de heide bij Ede voor het eerst zijn poorten opende voor de arme bannelingen. En al liet in de eerste tijd de verpleging en de verzorging nog wel eens wat te wensen over, spoedig, zelfs zeer spoedig is men er in geslaagd, dank zij de krachtige en energieke leiding van kolonel Mingels, de regeringscommissaris, en zijn rechterhand, de adjunct regeringscommissaris majoor Plas, het vluchtoord te maken tot een zeer gerieflijk woonoord, dat in alle opzichten de scherpste kritiek kan doorstaan.

Dat men dit in zulk een korte tijd, ondanks de steeds toenemende bevolking, heeft kunnen bereiken, is ook voor een niet gering deel te danken aan de Belgen zelf, die krachtig hebben meegewerkt aan de verbetering der verschillende toestanden. Thans staat een uitgebreide staf van ambtenaren en beambten, onder leiding van een door de bewoners zelf gekozen dorpsraad, de regeringsambtenaren ter zijde. Het is een goed geordende gemeenschap geworden, waarin ieder zijn plaats inneemt, zich op zijn wijze verdienstelijk maakt.

Het was dan ook geen wonder, dat de Belgische bevolking de eerste februari, waarop het eenjarig bestaan van het kamp werd herdacht,

niet onopgemerkt wenste te laten voorbijgaan. De tijd en de omstandigheden waren er niet naar, om feest te vieren, maar toch wilde zij uiting geven aan haar dankbaarheid jegens de Nederlandse regering en aan de regeringscommissaris kolonel Mingels.

Reeds vroeg in de morgen had men gisteren het kamp een feestelijk aanzien gegeven.

Aan de hoofdingang wapperden tussen een bescheiden versiering van dennenslingers de Belgische vlaggen, naast de Nederlandse, terwijl ook op de voornaamste gebouwen de Nederlandse driekleur was gehesen.

Met grote vreugde had men vernomen, dat de prins en de prinses de Ligne bij de aanbieding van een huldeblijk aan kolonel Mingels tegenwoordig wensten te zijn.

Omstreeks half drie waren de schoolkinderen met hun onderwijzers langs de straatweg voor het kamp opgesteld, terwijl zich binnen het kamp, bij de ingang, het grootste deel der bevolking had verzameld.

Aan de ingang werden de regeringscommissaris en zijn adjunct, vergezeld van hun dames, met hun gasten, de prins en de prinses de Ligne, ontvangen door de dorpsraad, onder voorzitterschap van de voorzitter Fl. Decroix, terwijl de kampkapel de Nederlandse volksliederen speelde. Na de begroeting, waarbij de voornaamste autoriteiten en beambten werden voorgesteld, boden drie jonge meisjes de dames boeketten aan.

Namens de Belgische bevolking sprak daarna de voorzitter van de dorpsraad kolonel Mingels toe.

Bevrijd van strijd en oorlogswee, aldus spreker, hebben wij, Belgische vluchtelingen, in de schoot van het gastvrije Nederland de kracht en de troost geput, die liefdadigheid alleen vermag te schenken. Door een oprecht gevoel van dankbaarheid en erkentelijkheid heeft de bevolking het zich als een heilige plicht gerekend, hulde te brengen en dank te zeggen aan de Nederlandse regering en haar vertegenwoordiger, de regeringscommissaris.

Nagaande wat er in het afgelopen jaar is gedaan, staan wij in stomme bewondering voor de taak, die de Nederlandse regering op zich heeft genomen en tot een zo schoon resultaat heeft weten te leiden. Ze stelde zich niet tevreden, de duizenden en duizenden, die de grens overstaken, te helpen, neen, zij zocht zelfs – aldus de spreker – onze ongelukkige medebroeders, de rampzalige kinderen in het land zelf op en bracht ze aan haar dis. Spreker zette daarna uitvoerig uiteen, wat Nederland voor de arme Belgen heeft gedaan. Schatten van geld heeft het gekost, maar geen enkele stem verzette er zich tegen.

Integendeel, ieder wilde helpen! Vurig hopen de Belgen dat Nederland van de oorlog bevrijd zal blijven.

Wanneer na vele jaren, aldus vervolgt de spreker, de geschiedenis van de tegenwoordige oorlog zal gewagen, dan zal ze spreken van twee broederlanden, waarvan het ene bezweek in de storm, maar door het andere als door een reddende engel werd bijgestaan, getroost en gesterkt.

De Belgische bevolking brengt daarvoor haar nederige hulde en dank aan die reddende engel in de persoon van hare majesteit koningin Wilhelmina.

De ruim 5000 Belgen, die thans in het vluchtoord Ede vertoeven, zijn ooggetuigen geweest van het onverpoosd streven van het kampbestuur en van alle Nederlandse ambtenaren om het stoffelijk welzijn van dit oord te vergroten en in dit opzicht een ideaal te verwezenlijken. Ontroerd brengt de Belgische bevolking daarvoor allen dank.

Spreker schetste dan, hoe kolonel Mingels voor allen steeds een zachtmoedige brave vader is geweest, die alles deed om hulp en troost te brengen. Spreker dankte hem daarvoor en ook de adjunct regeringscommissaris majoor Plas, die met zijn krachtdadigheid en initiatief de stoutste plannen aandurfde en wist uit te voeren; ook zeer eerwaarde heer Padberg, door de regering belast met de zorg voor de geestelijke belangen der vluchtelingen, dr. Rijnders, de geneesheer en alle anderen die meewerkten.

Spreker eindigde tenslotte met de wens dat het Belgische volk de erkentelijkheid aan Nederland in het hart mag meedragen, aan zijn kinderen mag inprenten, aan vrienden en kennissen mag herhalen, opdat er tussen de twee broederlanden een immer durende band van innige liefde mag gesmeed worden, groter en sterker nog dan deze, die liefdadigheid in de rampspoed tussen België en Nederland heeft gelegd.

Kolonel Mingels, de spreker beantwoordend, verklaarde met dankbaarheid de hem gebrachte hulde te aanvaarden, doch niet alleen voor hemzelf, maar ook vooral voor zijn talrijke medewerkers, die hem zo krachtig ter zijde stonden; ook voor de Belgische bevolking zelf, die flink in alles heeft meegewerkt, door hun dorpsvoorzitters, geestelijken, onderwijzers, de chefs der zalen, enz. Dikwijls moest streng worden opgetreden, doch het

heeft het goede resultaat gehad, dat iedereen thans weet, hoe het hoort.

Namens de bevolking van het vluchtoord bood daarop prins de Ligne de regeringscommissaris met enige waarderende woorden, waarin ook hij zijn dank uitsprak voor de treffende zorgen aan zijn landgenoten besteed, een zilveren herinneringsmedaille aan en aan majoor Plas en dr. Bartholdy Rijnders een fraai bewerkte oorkonde.

Aan prinses de Ligne werd namens de Belgische bevolking door enige meisjes een bloemstuk aangeboden. Terwijl de muziek de Brabançonne inzette, had daarna een défilé plaats van de gymnasten in hun keurige sportpakjes en van de honderden schoolkinderen, allen getooid met de Belgische kleuren en geschaard om de Belgische vlag.

Hierna werden de voornaamste inrichtingen van het kamp bezichtigd. Meermaals gaven de bezoekers hun grote bewondering te kennen voor hetgeen hier was tot stand gebracht. Belangstellend informeerden zij naar de verschillende bedrijven, die in volle werking waren en onderhielden zij zich met verschillende bewoners van het kamp. In de kraaminrichting toefden zij lange tijd, zich met de jonge moeders onderhoudend en aan de verpleegsters hun dank betuigend voor de keurige inrichting.

Nadat in de ontvangstzaal de thee was gebruikt, betuigden de bezoekers nogmaals hun grote bewondering voor hetgeen hier voor hun landgenoten werd verricht, waarna van de autoriteiten een hartelijk afscheid werd genomen.

5 februari 1916

Belgische geïnterneerden.

Een van de op Urk geïnterneerde Belgische officieren heeft aan de Belgische gezant te 's Gravenhage een uitvoerige brief gezonden, waarin hij de wettigheid van de internering van de Belgische militairen bestrijdt op grond hiervan, dat België niet als oorlogvoerend zou zijn te beschouwen, daar dit land slechts zijn neutraliteit verdedigt. De brief beroept zich op juridische commentaren op het desbetreffende artikel van de Haagse Conventie en op enkele artikelen, welke in de laatste tijd in de Duitse pers, o.a. in de Frankfurter Zeitung, zijn verschenen en waarin ook wordt betoogd, dat België niet als oorlogvoerend kan worden beschouwd.

6 februari 1916

Belgische geïnterneerden.

In het interneringskamp te Harderwijk heeft de plechtige opening van een Protestantse kerk plaats gehad, welke is gesticht door een comité, waaraan de protestantse kerken in België de geestelijke belangen der in Nederland vertoevende Belgische militairen had toevertrouwd. De voorzitter van dit comité, ds. Couvée, van Utrecht, had de leiding van het feestelijke samenzijn, dat door een groot aantal Walen en Vlamingen werd bijgewoond, benevens door enkele genodigden. Ook de commandant van het kamp, generaal de Lannoy, woonde de plechtigheid bij. De wijdingsrede werd uitgesproken in het Frans en in het Nederlands. Verder voerden nog het woord ds. Spijkerboer, namens de Hervormde predikanten van Harderwijk, ds. Van Noort, van Amsterdam, voor het Jongelingsverbond en de heer Van Belleghem, aan wie de evangelisatiearbeid inzonderheid is opgedragen. Twee militairen, een Waalse en een Vlaamse, spraken enkele woorden van waardering.

Aan de metaalslijperij van de heren Becht en Dyserinck aan de 's Gravelandse Weg, onder de gemeente Weesperkarspel, zijn, naar het Handelsblad meldt, 24 Belgische geïnterneerden tewerk gesteld.

9 februari 1916

Geïnterneerden.

Sedert half november is geen dag permissie verleend aan ongehuwde Belgische militairen van de interneringskampen te Soesterberg. Deze beperking is thans opgeheven.

10 februari 1916

Belgische geïnterneerden.

De Kamer van Koophandel te Harderwijk heeft besloten aan de generaal-majoor, hoofd van de afdeling internering, het verzoek te richten, de lopende arbeidscontracten tussen ingezetenen van Harderwijk en geïnterneerde Belgische militairen te doen handhaven. Ze is overtuigd, dat de niet-naleving van de voorgescreven formaliteiten, die blijkens mededeling van het arbeidsbureau in het interneringskamp de oorzaak van de opzegging van de contracten is, geenszins aan onwil der werkgevers, doch eerder aan misverstand moet worden toegeschreven.

De Belgische school te Harderwijk, tot nu toe beheerd door een Belgisch comité, is thans gesteld onder toezicht van een Nederlandse commissie, benoemd door het centrale comité tot behartiging van de belangen der uitgewekenen in Nederland, waarvan voorzitter is de heer P. Otto, lid der tweede kamer.

Gisterenmiddag is de nieuwe commissie door de heer Otto geïnstalleerd.

12 februari 1916

De Hamburger Nachrichten meldt, dat burgemeester Max van Brussel, die nog altijd in Duitsland geïnterneerd is, binnenkort vrijgelaten zal worden, en dat hij vergunning zal krijgen om zich in Zwitserland te vestigen.

15 februari 1916

Geïnterneerden.

Vandaag zullen 30 à 35 geïnterneerde Belgische soldaten aan het werk gaan in de sigarenfabriek de Huifkar, van de heer A. Hamers te Oisterwijk.

19 februari 1916

Belgische geïnterneerden.

Men schrijft ons uit Harderwijk, dat de gezinnen van Belgische geïnterneerden voor een groot deel thans zijn gehuisvest in de paviljoenwoningen, waarvan de bouw half december werd opgedragen. De kamers zijn van de nodige meubels voorzien en bovendien kregen de gezinnen voor zover nodig nog gratis het nodige beddengoed in gebruik. En dat alles tegen een huurprijs van 0,70 gulden per week.

Vijf paviljoenen, ieder van 20 kamers met afzonderlijke ingang, zijn thans aan 100 gezinnen verhuurd; 250 families hadden zich voor bewoning opgegeven, 150 hebben dus nog op uitbreiding te wachten. In die korte tijd zijn echter niet alleen de vijf paviljoenen

gebouwd; op het terrein zijn ook reeds opgesteld een schoolgebouw met vier ruime lokalen en een vertrek voor de conciërge, verder een winkel waar alle levensbehoeften tegen nettoprijs te verkrijgen zijn, o.a. het brood, dat in de bakkerij van het interneringskamp gebakken wordt. Voorts een groot waslokaal met loods om het wasgoed te drogen te hangen; een lokaal van 22 op 8 meter, waar de vrouwen dagelijks kunnen komen naaien, breien enz. onder leiding van een damescomité; een badinrichting met 8 warme douches en vier kuipbaden; een ziekenhuis met verschillende vertrekken en een woonkamer.

Een der woninkjes, indertijd door de regeringscommissaris als model gebouwd, dient thans tot woning van de directrice-verpleegster, zuster van Wijk, uit Utrecht, terwijl het geheel onder toezicht staat van generaal-majoor jhr. de Lannoy, commandant van het interneringsdepot. De geneeskundige dienst is opgedragen aan militaire artsen.

In de verlichting wordt voorzien door een eigen elektrische centrale. Het water wordt geleverd door de Maatschappij tot exploitatie van Waterleidingen in Nederland, die behalve geheel Harderwijk ook de kazerne en het interneringskamp van water voorziet.

20 februari 1916

Geïnterneerden.

Binnen enkele dagen wordt aan het Lange Voorhout in Den Haag een winkel geopend, waar voorwerpen, uitsluitend door Belgische geïnterneerde soldaten en hun vrouwen vervaardigd, zullen worden tentoongesteld en verkocht, ten voordele van de geïnterneerden en hun huisgezinnen.

21 februari 1916

Burgemeester Max.

Brussel, 20 februari. In de vijandelijke en de onzijdige pers is onlangs het bericht verspreid, dat burgemeester Max van Brussel uit de hechtenis ontslagen is. Dit bericht is onjuist. Er kan aan toegevoegd worden, dat aan een invrijheidstelling van de Brusselse burgemeester tijdens de oorlog niet te denken valt.

Geïnterneerden.

Te Hengelo zullen een zeventig Belgische geïnterneerden werkzaam worden gesteld op de metaalfabrieken.

24 februari 1916

De adjudant van de koning der Belgen heeft aan de Belgische militairen, officieren, onderofficieren en soldaten, welke zich in Nederland bevinden, de volgende omzendbrief gericht:

"Zijne majesteit voelt hun morele smarten en vergeet niet, dat diegenen die hun plicht hebben vervuld, aan het vaderland vele diensten hebben bewezen.

Het is zijne majesteit aangenaam mede te delen, dat de verminkte militairen, die in Nederland vertoeven, een onderscheiding zullen ontvangen evenals hun kameraden aan het front en dat ook de toestand der geïnterneerde lagere officieren en militairen van mindere rang, welke familieleden te hunnen laste hebben, met welwillendheid zal onderzocht worden en daaraan zoveel mogelijk zal worden tegemoet gekomen."

4 maart 1916

Geïnterneerden.

Te Hengelo zijn gistermorgen 18 geïnterneerde Belgen aangekomen die werk zullen vinden op de machinefabriek daar.

Voor de gezinnen van verminkte Belgische militairen.

Sedert geruime tijd bevinden zich in het Phalanstère te Katwijk verscheidene verminkte en gewonde Belgische soldaten.

Het Belgische comité is er in geslaagd, de gezinnen van sommigen der gehuwden onder hen te doen overkomen en zal trachten nog meer gezinnen te laten komen.

Aangezien de ruimte in Phalanstère beperkt is, stelt het comité voor, kleine woningen te huren, waarin die gezinnen dan zullen worden ondergebracht.

Daarvoor is echter meubilair nodig, en nu vraagt het comité aan allen, die in het bezit zijn van oud meubilair, als kasten, tafels, stoelen, kachels, enz., deze af te staan ten behoeve van die arme gezinnen.

Zij die bereid zijn iets af te staan, kunnen hiervan kennis geven aan de heer. J. de Bueger, hotel Paulez, Den Haag.

10 maart 1916

Geïnterneerden.

Te Varik zijn 6 geïnterneerde Belgen werkzaam gesteld in de mandennijverheid.

11 maart 1916

Geïnterneerden.

In de zinkfabriek te Budel zijn 7 geïnterneerde Belgen werkzaam gesteld.

14 maart 1916

Naar men ons uit Havre meldt zijn de laatste Belgische officieren van gezondheid, Destrée uit Namen en Boland uit Luik, die sedert 23 augustus 1914 als krijgsgevangenen in Duitsland hebben vertoefd, op vrije voeten gesteld en hebben hun dienst bij het leger hervat.

18 maart 1916

Belgische geïnterneerden.

Zestig Belgische geïnterneerden zullen aan het werk worden gesteld bij de ijzergieterij de Etna te Breda.